

EĞİTİMİN BÜTÜNLÜĞÜ İÇİNDE SPORUN DUYGUSAL İSTİSMARA UĞRAYAN ERGENLERİN BENLİK KAVRAMLARINA ETKİSİ

THE EFFECT OF SPORT ON THE CONCEPT OF EGO OF ADULTS İN AFFECTİVE EXPLOİTATION AT EDUCATION

Yard. Doç. Osman GÖDE

PAÜ. Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü Öğretim Üyesi

Firdevs SAVİ

Denizli Elit Kolej Psikolojik Danışman ve Rehberlik Uzmanı

Sevil SAVİ

PAÜ. Bozkurt Beden Eğitimi ve Spor Bölümü Lisans Öğrencisi

ÖZET

Adolescens (Ergen) kavramı latince ‘‘Adolescere’’ fiilinden türetilmiştir. Bu dönem çocuklukla yetişkinlik arasındaki olgunlaşmayı , gelişmeyi ve süreci ifade eden geçiş dönemidir. Hangi yaşlarda başlayıp hangi yaşlarda bittiği kültürlere ve toplumlara göre değişmekle birlikte , yaklaşık olarak kızlarda 10-12 , erkeklerde 12-14 yaşlarında başlar; 21 yaşına kadar devam eder (Altıntaş 1991 : 61).

Benlik kavramı kısaca , kişinin kendini algılaması olarak tanımlanabilir. Benlik kuramına göre ; insan benlik kavramına uygun biçimde davranır. Yani benlik davranışın en önemli belirleyicisidir (Kuzgun , 1983).

Duygusal istismar olarak kabul edilen davranışlar: Çocuğu reddetme, çocuğu kabul etmeme, aşırı koruma, duygusal tepki gösterememe, ayırım ve karşılaştırma yapma, şiddet ve korkuya dayalı iletişim, kapasite üstü istek ve kendi çıkarlarına kullanma , aşığılama,suçta yöneltme, izole etme , ihmal olarak belirlenmiştir (Kars .1995)

Bu araştırmanın amacı , sporun duygusal istismara uğrayan ergenlerde benlik kavramına etkisinin incelenmesidir.

Örnekleme: Denizli Atatürk İlköğretim okulu sekizinci sınıfta okuyan , 37 ‘si erkek , 25 ‘ kız olmak üzere 62 ergen oluşturmaktadır. Okul hentbol ve basketbol takımında yer alan 31 öğrenci deney grubu ve deney grubu ile benzer özelliklere sahip, ancak her hangi bir takımında yer almayan 31 öğrenci de kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Örneklemin yaş ortalaması kızlarda 13 erkeklerde ise 14 olarak bulunmuştur.

Ölçme aracı olarak Öğrenci Bilgi Formu ve Offer- Benlik İmgesi Ölçeği kullanılmıştır. Deneklerin her iki veri toplama aracından almış oldukları puanlar hesaplanmış daha sonra her iki grubun ortalama puanları, standart sapmaları ve t puanları bulunmuş , sporun (bağımsız değişken) , duygusal istismara uğrayan ergenlerin (ara değişken) ,benlik kavramı (bağımlı değişken) üzerindeki etkisi t testi ile test edilmiştir.

Elde edilen verilere göre örnekleme oluşturan ve spor yapan ergenlerle spor yapmayan ergenlerin duygusal istismar puanları arasındaki farklılaşmanın anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Ancak , Örneklemin Benlik Kavramlarına İlişkin puanlarına göre, duygusal istismara uğrayan ergenlerden , spor yapan ve yapmayan ergenlerin benlik kavramları arasındaki farklılaşmanın anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle duygusal istismara uğrayan ergenlerden spor yapanlar kendilerini spor yapmayanlardan ve kızların kendilerini erkeklerden daha olumlu algıladıkları ortaya çıkmıştır.

ABSTRACT

The concept adolescens (bachelorhood) is appeared from the verb Adolescere. This term is a transition term that express the maturation , development and period between childhood and adult. İn which age it begins and ends changes according to the culturs and societies. İn females it begins 10-12 ages, in males it begins 12-14 ages and it goes on 21 age.

Ego is defined as perceiving a person himself. According to the theory of Ego, person behaves in accord to Ego. İt means ego determines behavior.

These are behaviors which are accepted as affective exploitation : rejecting a child , not accepting a child, overprotecting , nor indicating affective react, making separation and comparison , connetion in terror and fear, deteriorating, directing toward fault, isolation, neglecting.

The aim of this research is investigating the effects of sport to the concept of ego of adults who wre in affective exploitation.

The points taken from both data collecting tool of subjects are counted, then found the mean points, standart deviation and t points of both group.

According to the datas , it is seen tath the differences between the points of affective exploitation of the adults who are making sport and not making sport are not meaningful. And it is seen that differences between the points of affective exploitation according to the sex are not meaningful, too. The differences between the adults who are making sport and not making sport in affective exploitatin . İn other words ; from affective exploitation adults who are making sport perceive positively than the adults who are not making sport. And females perceive positively than males, too. It is seen that school teams, clup teams are effective in differences at the points of ego

Spor , bedensel, ruhsal ve sosyal yararlar sağlamak amacıyla yapılan planlı faaliyetlerdir (Kalyon, 1997).

Başer’e göre spor Spor, bedensel , ruhsal ve sosyal yararlar sağlamak amacıyla yapılan planlı faaliyetlerdir. Gençlerin ergenlik döneminin özelliklerinden kaynaklanan kaygıları giderilmesi ve sorunları kolayca üstesinden gelinmesini sağlar.

Ayrıca spor : kişiliğin şekillenmesinde, işbirliğini öğrenmek, kişisel disiplinin sağlanması , sosyalleşme, cesaretin artırılması, iletişim sağlama ve saldırganlık dürtülerinin doğal yolla ve kurallara uygun olarak boşaltılmasının öğretir (Başer , 1998 S:5).

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi spor , kişinin ruh ve beden sağlığını güvence altına alan , topluma uyumunu sağlayan , günlük hayatın gerginlik ve sürtüşmelerini ortadan kaldıran bir araçtır (Şahin,)19

Adolescens (Ergen) kavramı latince "Adolescere " fiilinden türetilmiştir. Bu dönem çocuklukla yetişkinlik arasındaki olgunlaşmayı , gelişmeyi ve süreci ifade eden geçiş dönemidir. Hangi yaşlarda başlayıp hangi yaşlarda bittiği kültürlere ve toplumlara göre değişmekle birlikte , yaklaşık olarak kızlarda 10-12 , erkeklerde 12-14 yaşlarında başlar; 21 yaşına kadar devam eder (Altıntaş 1991 : 61).

Ergenlik çağı, genel gelişim süreci içerisinde hiç şüphesiz çok önemli ve kritik bir devreyi oluşturmaktadır. Gelişim sürecine bakacak olursak, ergenlik çağının çocukluk ile yetişkinlik arasında bir yer aldığını görürüz. Diğer bir deyişle , bu dönem birbirinden dramatik bir şekilde farklı iki durum arasında bir geçiş devresidir. Öyle bir devrededir ki bu kişi ne çocuktur ne de yetişkin. Erikson 'a göre , kişi işte bu devrede, ne olduğunu, kim olduğunu ve toplumdaki yerini belirleme durumundadır. Başka bir deyişle bu dönem "kimlik duygusunun " oluştuğu dönemdir. Ergenlik çağındaki genç, bir taraftan vücudunda yer alan değişikliklere uyum göstermeye çalışırken, bir taraftan da, toplumun getirdiği yeni taleplerle baş etmek durumundadır. Bir yandan biyolojik , diğer yandan da toplumsal talepler , çocuğun o güne kadar alışageldiği uyumu sarsmakta , çocuk bu talepler karşısında, yeni uyumlara zorlanmaktadır. Erikson 'un terminolojisiyle ergenlik çağındaki genç, bu beşinci gelişim döneminde, kimlik kargaşası duygusunun, üstesinden gelerek bir kimlik duygusu geliştirmek durumunda kalmaktadır(Üstün ve Şar , 1984).

Psikoloji bilmi içinde benlik konusunu ele alınışı William James ' in The Principles of Psychology (1952/1891) adlı eseriyle başlar. James bu eserinde, benliğin "bilen benlik (self as knower) " ve "bilinen benlik (self as known) " olarak iki boyutta düşünülmesi gerektiğini, bilimin konusunun ise bilinen benlik olmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir. Çünkü bilen benlik özne (I) bilinen benlik ise nesnedir (me), Konu bilginin nesnesi olduğuna göre benlik bilme konu edildiğinde " nesne " durumuna düşmektedir. Dolayısıyla psikolojinin konusu bilinen benliktir .Psikolojide benlik konusunun önem kazanmasına diğer bir katkı Freud 'un öncülüğünü yapmış olduğu psikanalizden gelmiştir. Bilinç- bilinçaltı-bilinçdışı sınıflamasıyla insan davranışının psikodinamiğine ışık tutarak psikolojide çığır açan Freud, benlik konusunda, psişik aygıtı id- ego – süperego şeklinde yapısal olarak

sınıflamaktadır .Ego kişiliğin büyük ölçüde bilinçli bilgisi anlamındadır. Psikanaliz literatüründe benlik yerine egonun ele alındığı görülmektedir.

Jung 'da benlik konusu , özellikle kişinin topluma karşı takındığı maskeleri ifade eden persona ve kişiliğin örgütleyici ögesi olan Ben (self) olarak karşımıza çıkar .

Adler kişinin genel bir amaca ulaşmak için geliştirdiği yaşam biçiminin benlik ve benlik idealine, dış dünya hakkındaki düşüncelerine ve ahlaki inançlarına dayandığını öne sürerek benlik ve ideal benlik konularına eğilmiştir(Bacanlı 1997 : 7)

Horney, benlik ve benlik sevgisi (self love) ; Erikson ise özellikle kimlik (identity) ve kimlik bunalımı kavramları üzerinde durmuştur. Sembolik etkileşim görüşünden etkilenen Sullivan , konuyla ilgili olarak "ben-sistemi" (self- system) kavramını geliştirmiştir(Geçtan, 1981).

Rogers ise , benliğin "benin karakteristik ve ilişkileri ile ilgili algıların organize, akıcı ama tutarlı kavramsal örüntüsü " olduğunu belirtmiştir.(Hall ve Lindzey, 1978).

Benlik kavramı kısaca , kişinin kendini algılaması olarak tanımlanabilir. Benlik kuramına göre ; insan benlik kavramına uygun biçimde davranır. Yani benlik davranışın en önemli belirleyicisidir . Benlik kavramı kişinin kendini bildiği andan itibaren çevresi ile etkileşimi yoluyla oluşur ve bireyin çevresini . bu oluşan benlik kavramına uydurarak algılar; benlik kavramına uygun yaşantıları özümlemeler (sembolize eder). Uygun düşmeyenleri ya yadsır ya da benlik kavramına uyacak şekilde değiştirir (Kuzgun ,1983).

Rogers' e göre ,Benlik, bireyin bazı özellikleri kendine atfetmesidir ve bir kimsenin benlik kavramı daha çok başkalarının onun hakkındaki görüşlerini yansıtır. Benlik kavramı kendi yaşantıları ve organizmik beni ile her zaman uyuşabilecek biçimde kişinin kendini algılamasıdır. Böylece . ideal olarak kendini gerçekleştirme eğilimi , benlik kavramını ve benliğin boyutlarının eşanlı olduğu veya uyumlu olduğu şekilde kendini gerçekleştirmeye işaret etmektedir.

Ergenlerin kendi benlik kavramlarını tanımları ve kabul etmeleri onlar için önemli bir gereksinimdir. Ergenin gelişen benlik kavramı onun kendi benliğini değerli ve yeterli bulma duygularıyla yakından ilgilidir ve onun içinde bulunduğu anı ve gelecekteki tepkilerini etkileyen, kökleri geçmişe dayanan bir bütündür. Psikanalizciler , çocukluğun ilk yıllarında ki yaşantılarının ve hatta bunlardan bilinç dışına itilmiş olanların bile kişiliğinin oluşumu açısından çok etkili olduğunu vurgulamışlardır. Benlik kavramı, bireyin çeşitli yaşamları algılaması sonucu oluşur (Akkoyun . 1982.s: 22).

Ergenin benlik kavramı, kökü çocukluk geçmişine dayanan, içinde bulunduğu anı ve gelecekteki tepkilerini etkileyen bir bütündür. Ergenlik çocukluktaki somut algılarından , soyut ve karmaşık olanlara doğru basit bir ek süreç değil, daha karmaşık

soyut bir tablonun içini tamamlamadır (Monmayer, 1977).

Ergen , başkalarının kendisi hakkındaki olumlu ve olumsuz algılarını içselleştirir ve başkaları tarafından nasıl algılandığı konusunda duyarlıdır Ana baba tutumlarının çocukluktan itibaren ergenin benlik gelişimi üzerinde önemli bir etkileri vardır. Bu etkilerin olumlu yönde olabilmesi, ana- babaların ergenlik döneminin gelişim özellikleri ve gereksinimleri konusunda bilinçli olmalarına ve davranışları ile model niteliği taşımalarına ve çocukları ile sevgiye dayalı bir iletişim kurmalarına bağlıdır (Altıntaş , 1991 S:56).

Birey yaşamının her bir durumu için bir benlik kavramına sahiptir. Bu benlik kavramları , bireyin kendini algıladığı benlik kavramları, başkalarının kendisini nasıl algıladıklarını düşündüğü benlik kavramları olmasını istediği ideal benlik kavramlarıdır (Özoğlu, 1975. S:48)

Çocuk doğumunun ilk yıllarında , kendi vücudu ile dış dünya arasında ayırım yapamamakta, kendi varlığının nerede bittiğini ; dış evrenin nerede başladığını bilememektedir. Parmağını emen çocuk ağzında ve parmağında duyum hissettiği halde çingırağı emdiği zaman aynı duyumunu hissetmez. Çocukta benlik bilinci, zayıf bir bellek, kendini çevreden ayıracak kadar birikim yokluğu ve dil yetersizliği nedeni ile yavaş gelişir. Benlik kavramının gelişmesinde üç yaşından itibaren içe yansıtma ve özdeşleşme mekanizmaları önemli rol oynar, Çocuk kendine ait olanla olmayana birbirinden ayırır . özellikle bedensel varlığının bilincine varır. Böylelikle "ben " ve "benden ayrı" kavramları oluşur. Çevresi ile iletişim ve etkileşimin sonucu öğrendiği kavramlar, benlik kavramının oluşumunda etkindir. Tekrar tekrar duyduğu adı, kendisi için referans kaynağıdır. Adı ile kendisini başka şeylerden ayırır ve çocukta özne ben oluşur. 4-5 yaşına geldiği zaman çocuğun kendisi hakkında ki kanısı gelişir. Ancak bu yaş döneminde çocukta ben merkezci tutum söz konusudur. Çocukta benlik kavramı gelişimi, toplumsallaşma süreci içinde , bulunduğu toplumsal grupları normlarını özümleyerek gelişir. Benliğin sınırları çocukluktaki mülkiyet tutkusundan başlayarak, "biz" ve "insanlık " kavramlarını da içerecek biçimde halka halka gelişir. Çocukta benlik kavramının gelişmesinde, aile ve okul gibi kurumların etkisi büyüktür (Altıntaş ,1991. S:55).

Kişinin benlik bütünlüğüne bağdaşmayan yaşantılar, algıla, duygu ve tavırlar çelişkilere neden olur ve bu çelişkiler kaygı yaratır. Bireyin benliğini sürdüremem tehlikesi uyumsuzluk yaratır. Birey bu durumda savunma mekanizmalarını kullanır. Bu mekanizmaların çokluğu ve yoğunluğu ölçüsünde uyumsuzluğu artar. Sürekli benliğini savunmak zorunda kala kişinin algı alanı daralır. Davranışları donar. (Baymur, 1975).

Özetle benlik kavramı; bireyin kendisi hakkında geliştirmiş olduğu kavramların bir ifadesi olarak kişiliğin önemli bir boyutunu oluşturur. Belik kavramı

bir yandan bireyin kendisini nasıl algıladığını, ne düşündüğünü ve nasıl değerlendirdiğini, kendini nasıl savunduğunu, diğer yandan da kendini başkalarının değerlendirme biçimini yani kendisi ile ilgili algılarının örgütlenmiş biçimi olarak tanımlanmaktadır(Akkoyun . 1990.s. 120).

Benlik kavramı ergenlerin farklı alanlardaki uyumlarının toplamı olarak kabul edilmektedir. Bu alanlar ise: 1-Aile ilişkileri ,2-Dürtü kontrolü,3-Cinsel tutumlar,4- Bireysel değerler,5- Başetme gücü,6- Beden imgesi 87- Duygusal düzey 8- Çevre uyumu 9- Meslek ve eğitim hedefleri ,10-Sosyal ilişkiler, 11- Ruh sağlığı, (Şahin ve Savaşır .1997))

Benlik gelişiminde ailenin taşıdığı önem, aile içi sağlıklı etkileşime ilişkin çeşitli kuram ve yaklaşımların geliştirilmesine yol açmıştır. İletişim kuramında ana-baba ve çocuklar arasında yer alan çelişkili mesajın benlik gelişimindeki tehlikelerine dikkat çekilmiştir(Poster,1982).Kimlik veya benlik gelişimi ergenlerin mizacı, yaşı, cinsiyeti, özdeğeri ve zekası gibi bireysel özellikleri ile aile üyeleri arasındaki etkileşime dayanır (Lackovic-Grgin ve Decovic-1990; Nurmi ve Pullainen, 1991; Parish ve Parish, 1991;Small ve Eastman, 1991).(Şahin ve Güvenç , 1996).

Aile toplumun temel birimi olarak kabul edilir. Aynı zamanda da bir sosyal kurumdur. Ailenin bir çok görevleri arasında çocuk yetiştirme görevi de yer almaktadır Ebeveynler bu görevlerini yerine getirirken , çocuklarla iletişim içine girmektedirler. Bu iletişim sürecinde, ebeveynler kimi zaman bilerek , kimi zaman da bilmeyerek çocuğun bio- psiko-sosyal gelişimlerinin engelleyecek veya duraklatacak davranışlar gösterebilirler. Bu davranışlar bazen çocuğa yönelmiş şiddet olarak görülebilir. Ebeveynin bir çocuk yetiştirme tekniği olarak kullandığı şiddet ve yıldırma davranışları sadece ebeveynlerle de sınırlı kalmamaktadır. Çocuğun üzerinde etki ve söz sahibi olan kişiler tarafından da uygulanabilmektedir.

İngilizce 'de "child abuse and neglect" karşılığı olarak Türkçe 'de farklı sözcükler kullanılmakla birlikte "çocuk istismarı ve ihmali" daha sık olarak kullanılan sözcüklerdir. "Abuse "

yerine örselenme, ezim, kötü muamele veya istisma rsözcükleri kullanılmaktadır (Kars 1995:2).

"Child Abuse " terimine Türkçe karşılık bulma sorunu ile birlikte , çocuk istismarı kavramına evrensel bir tanım bulma da önemli bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tanım karmaşası toplumsal ve kültürel değerlerden kaynaklandığı gibi konunun disiplinler arası özelliği nedenine de dayanmaktadır(Kozcu, 1990: 380).

Çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili bazı tanımlar : Kempe ve Helfer (1272) çocuk istismarı ve ihmali "ana babaların veya çocuktan sorumlu kişilerin giriştiği veya girişmeyi ihmal ettiği eylemler sonucunda, çocukların bazı kaza dışı hasarlar almaları" olarak tanımlamışlardır(Zeytinoğlu , 1991 : 148)

James Garbarino, çocuk istismarının, çocuğa kötü davranış probleminin bir parçası olduğunu ve çocuğa karşı yapılan fiziksel, cinsel ve ruhsal bütün kötü davranışları içerdiğini belirtmiştir (Özdemir, 1999:20).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ' nin Yönetim Kurulu 14 Mart 1986 tarihli raporunda , çocuk istismarı ; çocuğa yakın kişileri yasaklanmış ve önlenemez bir hareketinden ya da hareketsizliğinden kaynaklanan zarar olarak tanımlanmıştır (Kars 1995).

Genel olarak 18 yaşın altında bulunan çocuklara karşı aktif olarak girişilen ve onların fiziksel , duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişimlerini zedeleyen her türde eylemler istismar olarak ele alınmaktadır (Zeytinoglu , 1991 :148) .

İstismar ve ihmal genel olarak üç boyutta incelenmektedir. Bunlar: fiziksel, cinsel ve duygusal istismardır.

İstismar türleri arasında yapılan eylemler ve sonuçlar açısından görülüp ölçülebilmesi daha güç olan duygusal istismarın incelenmesi daha yakın zamanlarda güncellik kazanmıştır (Kozcu 1990:383).

UNICEF , duygusal istismar ve ihmali çocuğun nitelik kapasite ve arzularının devamlı kötülenmesi, sosyal ilişki ve kaynaklarla ilişkiden yoksun bırakılması, çocuğun sürekli olarak insan üstü güçlerle , sosyal açıdan , ağır zararlar verme veya terk etme ile tehdit edilmesi, çocuktan yaşına ve gücüne göre olmayan taleplerde bulunulması ve çocuğun, topluma aykırı düşen çocuk bakım yöntemleri ile yetiştirilmesi olarak tanımlamıştır (Koşar 1989 :48)

Duygusal ezim ve ya psikolojik örseleme diğer tüm muamele biçimlerini şemsiye gibi altına toplayan bir olgudur. Tek başına var olduğu gibi fiziksel ve cinsel istismar ile birlikte de bulunabilir. Fiziksel ve cinsel istismarın somut hasarları ortadan kalktıktan sonra bile duygusal ezim devam edebilir (Erkman 1991: s: 163).

Duygusal istismar bazı davranışları yaparak veya bazı davranışları yapmayarak çocuğa zarar vermek olarak da tanımlanmaktadır. Yetişkinlerin bu davranışları, çocuğun fiziksel , bilişsel ve psiko-sosyal gelişiminde duraklama , gerileme, engelleme yaratıyorsa bunlar duygusal istismara yol açan davranışlar olarak kabul edilmektedir (Brassard , Germain ve Hart 1987).

Görüldüğü gibi, çocukta duraklama, engelleme, gerileme yaratan davranışlar duygusal istismar kapsamına girmektedir. Ayrıca, çocuğa olumlu yönde gelişimini sağlayacak davranışların gösterilmemesi de istismar olarak algılanmaktadır (Kars , 1995)

Garbarino ve Garbarino (1987) reddetme, aşağılama, yalnız bırakma, izole etme , korkutma, yıldırma ve tehdit etme, suçla yönelme, kendi çıkarına kullanma, duygusal engelleme, duygusal gereksinimleri karşılamama ve vaktinden önce

yetişkin rolü verme gibi davranışları duygusal istismara neden olan davranışlar olarak ele almaktadırlar(Erkman 1991: 164).

İstismar türleri arasında yapılan eylemler ve sonuçlar açısından görülüp ölçülebilmesi daha güç olan duygusal istismarın incelenmesi daha yakın zamanlarda güncellik kazanmıştır(Kars. 1995 :19)

Çocuk ve ergenin kendisini (bedenini ve kişiliğini) olumlu biçimde algılamasını, değerlendirmesini ve geliştirmesini engelleyen her türlü olumsuz uyarı kullanma , duygusal bakımdan rencide edecek şekilde davranılması demektir (Kulaksızoglu 1998).

Duygusal istismar olarak kabul edilen davranışları : Çocuğu reddetme, çocuğu kabul etmeme, aşırı koruma, duygusal tepki gösterememe, ayırım ve karşılaştırma yapma, şiddet ve korkuya dayalı iletişim, kapasite üstü istek ve kendi çıkarlarına kullanma , aşağılama,suçla yönelme, izole etme , ihmal olarak belirlenmiştir.

Reddetme:Çocuğun ayrı bir birey olarak kabul edilmemesi , ihtiyaçlarının karşılanmaması, evde o yokmuş gibi davranılması , kişiliğinin , kabiliyetinin ve başarılarının yok sayılması, hiçbir işe yaramadığının hissettirilmesi veya söylenmesi ve genelde çocuğun yaptıklarının onaylanmamasıdır (Bayraktar ,1990 : 11). Çocuğu kabul etmeme, aşırı koruma, duygusal tepkilerin verilmemesi ve başkalarıyla karşılaştırma davranışları da red davranışı olarak kabul edilmektedir.

Çocuğu Kabul Etmeme:Çocuğa hırçın davranma. Azar. Dayak yada diğer cezaları gereksiz yere uygulama, ilgisizlik çocuğu terk etme ya da başka bir yere gönderme tehditleri ve çocuğu kötü sıfatlarla çağırma biçimlerinde görülür. Ebeveynin çocuğu ile bedensel yakınlık kurmaması, onu kucaklarına alıp okşamaları gibi davranışlar (Geçtan 1991: 45-46).

Aşırı Koruma :Üstü kapalı bir red davranışıdır. Ana ve babaların aşırı baskısı kadar, aşırı düşkünlükleri de çocuklarda çeşitli duygusal bozukluklara neden olmaktadır. Çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminin, engeller (Ekşi .1990 : 46-47). Parker (1983) aşırı denetim ve baskısının sevgi azlığı ile birlikte bulunduğu zaman çocukları çok olumsuz olarak etkilediğini çocuklukta ana babanın problemlere ve depresyona yakınlık yarattığını ortaya koymuştur. Sevgi azlığı çocuğun kendine saygı duygusunun gelişimini bozabilir. Aşırı sınırlama ise çocuğun bağımsızlık ve toplumsal yeterlilik duygusunu engelleyebilir. Bütün bunlar ise sonuçta kişinin yaşam da karşılaştığı streslerle başa çıkabilmesini ve uyumunu zedeleyebilir (Ekşi 1990 : 45).

Duygusal Tepkiyi Gösterememe :Çocuğun sağlıklı duygusal , sosyal gelişimini kolaylaştırıcı duygusal tepkiler vermenin reddedilmesi veya ihmal edilmesi, çocukla gerekli zamanlar beraber olunmaması veya çocukla gerekli zamanlar beraber

olunmaması veya çocukla hiçbir şeyin paylaşılmasıdır (Bayraktar 1990 :11) .Dolaylı bir reddetme davranışı olarak kabul edilebilir.

Ayırım ve karşılaştırma yapmak:Ebeveynler zaman zaman çocukları arasında ayırım ve karşılaştırma yapmaktadırlar. Ebeveynler bu yöntemi kullanarak çocukların bir şeyler yapabilme çabasının artacağını sanmaktadırlar Oysa istenilen sonucun tam tersi ile karşılaşılır. "Ağabeyinden örnek al" ,"bu sorunun cevabını kardeşin bile bilir ", " bir arkadaşına bak bir de kendine " gibi karşılaştırma sözcükler kullanmak, çocukta, karşılaştırıldığı kişiye, nefret duygusu geliştirebilir.

Köknel çocukların başarılarının övülmesi, başarısızlıklarının da başka çocuklarla karşılaştırılmaması gerektiğini belirtmektedir (Köknel 1987 : 310)

Şiddet ve Korkuya Dayalı İletişim :Çocuğun korkutulması, çocuğa gözdağı verilmesi, baskı yapılması, çeşitli şekillerde tehdit edilmesi, dövülmesi dünyanın kötü ve tehlikeli olarak gösterilmesi çocuğun yıldırılarak baskı altında tutulması ebeveynlerce kullanılabilir (Bayraktar 1990 : 11).

Korkutma gerek dayak yoluyla gerekse başka şekillerde geleneksel eğitimimizde önemli bir yer tutmaktadır. Annelerin çocuklarını sindirmek için " beni üzersen hastalanıp ölüürüm, annesiz kalırsın ", "üvey anne elinde büyürsün" gibi sözleri bir yanda çocukta suçluluk duygusu yaratırken bir yandan da çocuk kısa bir süre için sindirilmiş olur (Yörükoğlu 1988 :156-223).

Ebeveynin çocuğunu dövmesi sonucu vücudunda morarmalar, yara izi, kemik kırılmaları gibi fiziksel hasarlara görülebilir. Çocukta meydana gelen hasarlar ortadan kalkabilir. Ancak çocuğun bu olaydan dolayı duygusal yara aldığı ve bu duygusal yaralanmanın etkisinin daha uzun bir süre devam ettiği göz önünde bulundurulmalıdır (Kars. 1995 :13)

Kapasite Üstü İstek ve Kendi Çıkarına Kullanma :Çocuğun üstesinden gelemeyeceği isteklerde bulunulması, kapasitesinin üzerinde başarılar beklenmesi, yaşına uygun olmayan sorumluluklar verilmesi ve bu yönde beklentilerin olması " vaktinden önce yetişkin rolü verme " davranışı olarak tanımlanmaktadır (Bayraktar 1990: 11).

Köknel çocukla iletişim kurmada ana babalara bir takım önerilerini sıralarken; çocuğa karşı, ana-babaların kendi amaç ve beklentilerine göre değil çocuğun amaç ve beklentilerini anlayarak ve bilerek davranılması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca çocuğun, yaşı, becerisi, yeti ve yeteneği dışında ve üstünde çabalara zorlanmaması gerektiğini de ifade etmektedir (Köknel 1987 : 308-810).

Maddi yetersizlikler sonucu ailesine yardım etmek amacı ile çeşitli yerlerde sağlıksız koşullarda çalışmak zorunda olan henüz okul çağındaki çocukların kapasitelerin çok üstünde sorumluluk

yüklenmeleri de gelişimlerinin önleyerek istismar edilmelerine neden olmaktadır.

Ebeveynler çocuklarına istedikleri şeyi yaptırmak için pazarlık yapabilmektedirler. Aynı zamanda tartışma ve kavgalarda kendilerine taraf olmalarını isteyebilirler.

Bu durumda çocuk zorunlu olarak ya tercih yapmak zorunda kalacak ya da arada kararsız kalacaktır. Ebeveynin çocuklarının kendi çıkarına kullanmaları, onlardan yararlanmaları duygusal istismarın kendi çıkarına kullanma kategorisini oluşturmaktadır (Kars 1995 : 14).

Aşağılama:Çocuğa değer verilmemesi, çeşitli özelliklerinden dolayı tenkit edilmesi, kötü laflarla (aptal, geri zekalı vb.) çağırılması ve çocuğun utandırılmasıdır (Bayraktar 1990 :11).

Çocuğa yüksek sesle bağırma, kötü söz söyleme, alay etme bu kategoriye giren bir baskı yöntemidir.

Bu disiplin yöntemi çocuğun kendine güvenini ve benlik saygısını zedeler. Çocuk aşağılanana aşağılanana , kendisinin gerçekten eksik ve değersiz bir birey olduğuna inanmaya başlar (Yavuzer 1988 :51).Çocuğu yaramazlığından dolayı, yanılığsından ve söz dinlememesinden dolayı kınamak ve eleştirmek en sık başvurulan eğitim yöntemidir. Burada önemli olan eleştirinin ölçüsüdür. Kimi ana-babalar dayak atmazlar ya da dayaktan kaçınırlar ancak çocuklarına söyledikleri sözlerde en az dayağın etkisi kadar bir etki yaratabilir Çocuğa " sen adam olmazsın " , "aptal, geri zekalı", "benim sersem çocuğum " gibi çocuğu küçük düşürücü sözler, onun duygusal açıdan zedelenmesine neden olabilir. Bu nedenle çocuğu cezalandırma amacı ile aşağılayıcı , kırıcı sözler söylemekten kaçınılması gerekmektedir (Yörükoğlu 1988 :161 ; Köknel 1987:309).

Suçta Yönelme :Çocuğun toplum kurallarına karşı davranışlarına göz yumulması veya bu davranışların pekiştirilmesi,suçta yönelmesine zemin hazırlaması, çocuğun bu tür davranışlarının engellenmesi ve çocuğa iyi kötü kavramlarının öğretilmemesi çocuğun suçta yöneltilmesi kapsamında ele alınmaktadır

(Bayraktar 1990 : 12).

Anne- babanın çocuğa karşı göstermiş olduğu aşırı hoşgörülü tutum, çocuğun pek çok olumsuz davranışlarına göz yumulması da bu tür davranışların çocukta yerleşmesine neden olabilmektedir.

Kimi ailelerde çocuğun her davranışına izin verildiği görülmektedir."Çocuktur, ne bilsin , yapabilir " denebilir. Çocuk evdeki bir takım eşyaları bile bile kırsa "varsın kırsın, benim çocuğumda kıymetli mi " diyerek çocuğun çevresine olan bu saldırgan davranışı teşvik edilebilmektedir(Yörükoğlu 1988 : 151).

Çocuğun suçta yönelmesinde bazı davranışları görenek öğrenmesi de önemli bir faktördür.

Ebeveynin televizyonda yayınlanan şiddet filmlerini çocuğun seyretmesine izin verilmesi onun suça yönelmesini teşvik edebilir.

Televizyon ve saldırganlık arasındaki ilişki ile ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. Bunlardan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde şiddet filmleri izlemenin çocuk ve gençler üzerinde saldırganlığı artırıcı etkisi olduğu ortaya çıkmaktadır (Mihandoust 1989 :66 ; Çelen 1989 :161).

İzole Etme :Çocuğun yalnız bırakılarak cezalandırılması, sosyal ilişkilerden uzaklaştırılması, denetimsiz ve tek başına bırakılması, dünyada tek başına olduğunun hissettirilmesi izole etme içinde ele alınabilir (Bayraktar 1990 :12).

Çocuğu bir odaya kapatma uygulanan disiplin yöntemlerinden biridir. Bu uygulamayı bazı ebeveynler, çocuğu karanlık odaya kapatarak veya odaya kilitleyerek gerçekleştirmektedir. Ebeveynler bu yöntemle çocuklarını disipline ettiklerini düşünürken çocukların ruh sağlıklarını bozabilir ve bazı fobiler oluşabilir (Yavuzer 1988 : 51-52 ; Köknel 1987 :309).

İzole etme sadece mekansal koşullarla sınırlı değildir. Çocuğa karşı aşırı baskılı ve otoriter tutumlar, çocuğu sosyal açıdan izole eder. Çocuğun eve arkadaşlarını getirmesine izin verilmemesi, çocuğun arkadaşlarıyla birlikte olmasının ve okul içi aktivitelere katılımının engellenmesi gibi durumlar da bu kapsam içinde ele alınabilir.

Ebeveynin aşırı baskılı ve otoriter tutumu, çocuğun kendine olan güvenini ortadan kaldıran, onun kişiliğini hiçe sayan bir tutumdur. Bu tutumda ebeveyn katı bir disiplin uygular. Çocuk her kurala uymak zorunda kalır. Anne ve babadan birisinin veya her ikisinin baskısı altında kalan çocuk sessiz, uslu, nazik, dürüst ve dikkatli olmasına karşılık küskün, silik, çekingen, başkalarının etkisinde çabuk kalabilen, aşırı hassa bir kişiliğe sahip olabilir (Yavuzer 1988 :30).

İhmal :Genelde, ailenin veya çocuktan sorumlu kişilerin , çocuğa karşı en temel yükümlülüklerini yerine getirmemesi şeklinde tanımlanır. İstismar ve ihmali birbirinden ayıran en temel nokta istismarın aktif, ihmalin pasif bir olgu olmasıdır (Kozcu 1991 :38). İhmali de fiziksel, cinsel ve duygusal boyutta ele almak mümkündür. Ancak bunları birbirinden ayırmak zordur. Yakın kişilerin çocuğun gelişim ve işlerliğine sürekli zarar riski yaratan yasaklanmış hareketleri sonucunda çocuğa sosyal olarak mevcut kaynakların sağlanmaması, bunlardan yoksun bırakılması fiziksel ihmaldir (Koşar 1989 : 48). Fiziksel ihmale uğramış terk edilmesi, gereğince beslenip giydirilmemesi, denetlenmemesi ve sağlık kontrollerinin yapılmaması örnek olarak gösterilebilir. Çocukların cinsel sömürüye karşı korunmaması ve ilgisiz kalınmaması, çocuğun cinsel gelişimine gereken önemin verilmemesi de cinsel ihmal arasında sayılabilir.

Çocuğun sevilmemesi, ihtiyacı olan duygusal ilgi ve yakınlığın gösterilmemesi de duygusal ihmale örnek olarak gösterilebilir. İhmal edilen çocuklardaki davranış belirtileri incelendiğinde bu çocuklarda bebeklik döneminde donuk, hareketsiz ve çevreye karşı ilgisiz oldukları ve parmak emme davranışı gözlenmemektir (Bilir 1991 :47).

ÇOCUKLARINI İSTİSMAR EDEN ANNE-BABA ÖZELLİKLERİ

Çocuk bakımı ve yetiştirme konusunda yeterince bilgi sahibi olmayanlar ve bu sorumluluğun yerine getiremeyecek kadar genç olan anne- babalar, eğitim düzeyi düşük anne-babalar, psikolojik açıdan problemli anne-babalar(zihinsel donukluğu olan, bir takım nörotik özellikleri ve kişilik bozuklukları bulunan ebeveynlerin çocukları istismar riski altındadır (Kars 1995 :24-25).

İstismar ve ihmal edilen çocukların anne ve babalarının benlik saygıları düşüktür. Bu anne babalar kendilerini değersiz ve sevilmeyen kişiler olarak görürler. Çocuk sahibi olmalarının sebebi kendilerini sevecek bir kişinin olması isteği olabilir. Çocuk , anne-babanın bu beklentilerine cevap vermediği zaman, anne-babalar hayal kırıklığı sonucunda da çocuğu istismar etmeleri mümkün olabilir (Bilir 1991 :47- 48).

Anne ve babanın geçmişlerinde istismar deneyiminin olması çocuğun istismarında önemli rol oynayabilir. Sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde istismar davranışını öğrenen kişilerin, anne babaları oldukları zaman bu davranışları çocuklarına karşı göstermeleri mümkündür.

Ailenin içinde bulunduğu stresli yaşam koşulları da çocuğun istismarına yol açan etmenler arasında sıralanabilir. Fergusson ve arkadaşları (1984), Gorborno (1986) ve Chun (1989), aile içindeki geçimsizlik, ayrılık, ölüm, hastalık, işsizlik ve maddi sıkıntılar gibi stresli yaşantıların , çocuk sayısının , evlilikteki ciddi problemlerin, aile içindeki şiddetin istismarda önemli etkenler olabilmektedir (Bilir 1991 : 59).

Bunların dışında ailenin içinde yaşadığı sosyal çevre , anne-babanın içki kullanımı gibi faktörler de aile de istismar davranışın da etkili olabilir (Kars 1995 :26).

İSTİSMARININ ERGENLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Fiziksel istismar, zihinsel ve fiziksel özne yol açan şiddetli nörolojik zarara yol açabilir. Lynch ve Roberts (1982) ‘in yaptıkları Oxford izleme çalışmasında örneklemin % 10 ‘unda nörolojik hasar görülmüştür. (Kars 1991 :42).

Gray ve Kempe (1979) ‘nin bulguları, istismara uğramış çocukların % 75 ‘nin yetişkinlerin isteklerine uygun davrandıklarını, kolayca boyun eğdiklerini ve aşırı duyarlı olduklarını göstermektedir.

Yine bu çocuklar arasında uyumsuz çocukların önemli oranda olduğu tesbit edilmiştir. Bu çocuklarda kaygı belirtileri , aşırı utangaçlık ve başarısızlık korkusu vardır ve gelecek konusundaki beklenti düzeyleri ve benlik saygıları da düşüktür (Lynch 1991 :43).

Bunlara ek olarak bu çocukların okul başarılarında düşüşler, okulda öğretmenler ve sınıf arkadaşlarıyla sorunlar ve okuldan kaçma gibi eğitimle ilgili sorunların da göze çarptığı belirtilmiştir (Arıkan 1988 :82).

Duygusal istismar yaratan davranışlara maruz kalan çocuk ve gençler bunlardan ; davranışı yapan kişi ile olan yakınlık derecelerine , davranışın süresi ve sıklığına , yaşlarına ve davranış kendilerine yapıldığı sırada içinde buldukları psikolojik duruma bağlı olarak değişik derecelerde etkilenirler. Yetişkinlerin duygusal istismar yaratan davranışları karşısında ergenlerin kendilerini olumsuz olarak algılama, bağımlı bir kişilik geliştirme , huzursuz, gergin ve kaygılı olma, aileden uzaklaşma , uyumsuzca ve saldırganca tepkiler gösterme, içe dönme, değersizlik duyguları geliştirme gibi belirtiler oluşturdukları gözlenmektedir. Aile bireylerinden gelen bu olumsuz tutumlar karşısında onlara yönelik öfke ve kızgınlık duyguları beslemesi ve pasif saldırganlık geliştirmesi gösterecekleri olası tepkilerdendir.

Ergenin vücut organlarının herhangi birinin veya birkaçının yapısı ve işleyişi ile ve cinsel organlarının işlevi ile ilgili olarak yakışık almayan kötü ve çirkin benzetmeler yapma , ergenin kendi bedenini, vücut organlarının ve cinsel organlarının yapı ve işlevini olumlu algılama konusunda zorluklar yaratır ve olumlu benlik algısı geliştirmesinin engeller . Bu tür davranışları karşılaştıran gençlerin duyguları zedelenir. İstanbul ' da , lisenin her üç sınıfında okuyan 392 ergenin algıladıkları duygusal istismarın kendilerini kabul düzeylerine etkisini inceleyen bir araştırma da ergenlerin algıladıkları duygusal istismar düzeylerinin azalmasıyla kendilerinin kabul düzeylerinde anlamlı bir artış görüldüğü tesbit edilmiştir (İşmen , 1993 : 12).

Anne-baba kendi beklentisine uygun davranmayan ergenlere karşı bir yaptırım aracı olarak " sevgi ve ilgiden yoksun bırakma " , " soğuk davranma " veya " yoğun biçimde eleştirme " gibi ergenin duygularını rencide edici biçimde davranması karşısında ergenler anne-babalarının taleplerine rıza göstererek beklentilere uyan ve bağımlı bir kişilik oluşturabilir.

Duygusal olarak istismara uğrayan çocuklarda da gözlenebilecek sonuçlar uzun bir liste oluşturmaktadır. Özellikle okul öncesi çocuklar da parmak emme, sallanma, ısırma, altını ıslatma, yeme bozuklukları , hiperaktivite , görülmektedir. Aynı zamanda bu çocuklarda aşırı içe dönüklük, aşırı pasiflik, dış kontrol odaklı olma, her şeye boyun eğme, mantıksız istekler, uyku bozuklukları, olumsuz benlik kavramı, depresyon, aşırı kaygı, fobiler,

obsesyonlar gibi nevrotik reaksiyonlar ve yıkıcılık, hırsızlık , yalan söyleme ve zulmetme gibi anti sosyal davranışlar, intihar girişimi veya intihar, bilişsel ve duygusal gelişmede duraklama, hafıza bozukluğu, konsantrasyon bozukluğu, oryantasyon bozukluğu, güdü azlığı, başarısızlık, zeka geriliği, yapay olgunluk gibi sonuçlarda görülmektedir (Bilir 1991 41-41 : Erkman 1991 164-165).

Sözduyar (1989) da davranış bozuklukları, okul başarısızlığı, suça yönelme ve fiziksel hasarların çocuk istismarı ve ihmali belirtileri arasında yer aldığı belirtilmiştir (Sözduyar 1989 : 60).

KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Halper 'in(1981) istismar edilmiş ve edilmemiş çocukların annelerini, babalarını ve kardeşlerini nasıl algıladıkları ile ilgili bir çalışma yapmıştı ve istismar edici aile ortamındaki çocuklar etmeyen ailelerdeki çocuklara göre ebeveyn ve kardeşlerine karşı daha fazla olumsuz duyguya sahip oldukları görülmüştür .Bir diğer anlatımla bu çocukların ebeveyn ve kardeşlerine karşı olumlu duygu ve algıları daha azdır.

Güneysu (1982) yaptığı çalışmada anne-babaların çocuklarına karşı tutumlarının hangi etmenler tarafından etkilenebileceği , çocukların ana-babalarının tutumlarının nasıl algıladıklarını ve algılanan bu tutumlardan dolayı kişilik gelişmelerinin nasıl etkilendiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların anne ve babaları tarafından daha az sevildikleri ve daha fazla cezalandırıldıklarını algıladıkları görülmüştür. Orta sosyo-ekonomik düzeyde cezalandırılma algısı üst sosyo ekonomik düzeye göre daha fazladır. Erkek çocuklar daha çok cezalandırılmaktadırlar. Ailedeki çocuk sayısı arttıkça çocuğa karşı sevgi göstermenin azaldığı, cezalandırmanın ise arttığı görülmektedir. Ailedeki ortanca çocuklar ana balarının kendilerini diğer kardeşlerden daha az sevdiğini düşünmektedirler.

SİAR (1985) tarafından yapılan bir çalışmada toplumumuzda her iki kişiden birinin çocukları dövülmesinden yana olduğu belirtilmiştir.

Selçuk (1985) "Türkiye 'de Çocuk İstismarı ve İhmali konusunda bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada ülkemizde yayınlanan günlük gazetelerde yer alan konuyla ilgili haberler gözden geçirilmiş ve bunun sonucunda ; sıklık sırasıyla fiziksel istismar ve ihmali, cinsel istismar, öldürme ve terk olayları saptanmıştır.

Oskay (1986) dayak konusunda anne- baba ve ergenin tutumu ile ilgili olarak lise ikinci sınıf öğrencileri üzerinde bir araştırma yapmıştır. Anne ve -babaların kızlarını oğullarına göre daha az dövmekte oldukları aynı zamanda annelerin kızlarını ve oğullarını babalara göre daha az dövmeye eğiliminde oldukları görülmüştür.

Özdemir (1989) alt ve üst toplumsal ekonomik düzeydeki ailelerin ortaokula devam eden

11-15 yaşları arasındaki kız ve erkek çocuğun fiziksel yönden istismar ve ihmalleri ile TED arasındaki ilişkiyi araştırmış ve şu bulgular elde edilmiştir : Alt sosyo-ekonomik ana-babalar çocuklarına daha fazla istismar ve ihmal etme eğilimindedir. TED yükseldikçe ana babanın çocuğu istismar ve ihmal davranışı azalmaktadır. Bunun tam tersi olarak TED düştükçe çocuk istismar ve ihmal davranışları artmaktadır ve babalar annelerden daha çok istismar etme eğilimindedirler.

Femina, Yeager ve Lewis (1990) yaptıkları araştırmada 29 hükümlü üzerindeki araştırmada deneklerin 18'nin çocukluk döneminde ciddi bir biçimde istismara uğradıkları belirlenmiştir.

Zeytinoğlu ve Kozcu (1990) İzmir il sınırları içinde fiziksel istismara yönelik bir çalışma yapmışlardır. Araştırmada , çocuğun yaşı arttıkça anne baba tarafında girilen fiziksel istismarın azaldığı belirtilmiştir. 0-3 yaş grubu çocukların % 76 sı annelerin tarafından istismar edilmektedir. 16 yaşına kadar hem anne hem de baba tarafından istismar yoğunken 16-18 yaşları arasında ki çocukların daha çok anne- babaları dışındaki kişilerce istismar edildikleri gözlenmiştir.

Bilir ve arkadaşları 4-12 yaşları arasında 16100 çocukta istismar durumları ile ilgili sekiz ilde araştırma yapılmış ve 4-6 yaş grubunda istismar oranı diğer gruplara göre daha yüksektir. Bu oran 7-10 yaş grubunda % 33.5 ve 11-12 yaş grubunda ise % 25.8 'dir. Kızların % 34.6 'sı; erkeklerin de % 32.5 'i istismar edilmektedir.

Bilir ve arkadaşlarının bir başka çalışmalarında (1991) 16 ilde 4-12 yaş grubu çocuklara fiziksel ceza verme sıklığını ve buna ilişkin problem durumlarını incelemişlerdir. Çocuklara fiziksel ceza verme sıklığının annenin yaşı, çalışma durumu, çocuğun yaşı, cinsiyeti, ve çocuk sayısı gibi değişkenlerle ilişkili olduğu görülmüştür.

Baltaş ve Baltaş (1991) ' ' Kolej ve Anadolu Liseleri giriş sınavına hazırlanan öğrencilerin duygusal istismarı konulu araştırmalarında annelerin %33 ' ü ve babaların % 27 'si çocuklarına fiziksel ceza uygulamaktadırlar.

Zeytinoğlu (1991) ' nun sağlık, sosyal hizmet, hukuk, ve eğitim alanlarında çalışanların Türkiye'de çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili görüşler üzerinde yaptığı çalışmada örneklem grubunu ; 30 ' u hakim ve savcı , 27' si öğretmen , 23 'ü çocuk hekimi, 20'si sosyal hizmet uzmanı ve 20'si psikolog olmak üzere 120 meslek elemanı oluşturmaktadır. Bu çalışmada istismar ve ihmal ile ilgili açık uçlu sorular sorulmuş ve veriler yedi kategoride değerlendirilmiştir. Bu sonuçlara göre uzmanların % 78.33 'ü çocuk istismarı olarak ilk sırada duygusal istismar davranışlarını belirlemişlerdir Bu kategori içinde , çocukların aşağılanması , ilgisiz ve sevgisiz bırakılması, ailede ve toplumda çeşitli duygusal baskılar altında bırakılması, onlara kendi kişiliklerini geliştirme, kendi seçimlerini yapabilme imkanının tanınmaması gibi davranışlar sıklıkla uzmanlar

tarafından ifade edilmiştir. Yine bu kategori içinde çocuğun ailenin beklentilerine uyması için aşırı zorlanması , aile kavgalarında ve ayrılıklarda çocuğun taraf tutmaya zorlanması, çocuklar arasında ayırım yapılması gibi konularda belirtilmiştir.

Eckenrode, Laird ve Doris (1993) istismar edilmiş veya edilmemiş çocuklar arasında okul başarısı ve disiplin problemleri konusunda New York Eyaletinde bir araştırma yapmışlar ve kötü muamele görmüş ve görmemiş çocukları karşılaştırmışlar, Araştırma sonuçlarında istismar edilen çocuklarda başarı daha düşük, disiplin problemlerinin daha fazla sınıf tekrarı sık görülen davranışlar olmuştur.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Ergenlik insanda , bireyin yetişkine özgü ayrıcalıklarının kendisine verilmediğini hissettiği zaman başlayan ve yetişkinin tüm gücü ve toplumsal konumu toplum tarafından bireye verildiği zaman sona eren gelişim dönemi . Stanley Hall' a göre ise fırtına ve stres zamanı. Ergenlik özerklik kazanma sürecidir . Ergenler bir yanda bağımsızlaşma çabaları artarken diğer yandan anne ve babalarının sevgi ve desteğine gereksinimleri devam etmektedir. Aile içi iletişim benlik gelişiminde bu dönemde son derece önemlidir. (Onur 1987 . s: 404).

Genellikle 18 yaşın altında bulunan çocuklara aktif olarak girilen ve onları fiziksel ,duygusal, ve toplumsal gelişimlerini zedeleyen her türde eylemler çocuk istismarı olarak ele alınmaktadır. Duygusal istismar diğer istismar türlerini şemsiye gibi altında toplaya bir olgudur. Tek başına var olduğu gibi fiziksel ve cinsel istismar ile birlikte de bulunabilir. Fiziksel ve cinsel istismar ortadan kalktıktan sonra bile duygusal istismar devan edebilir (Erkman ,1991).

Görüldüğü gibi istismar çocuğun duygusal yönden de yaralanmasına neden oluyor bu nedenle tüm istismar ve ihmal türlerinin duygusal boyutu göz ardı edilmemelidir.

Benlik kavramı ile beden eğitimi ve sporun etkisi bir çok araştırmada ortaya konmuştur. Bu araştırmada farklı olarak duygusal istismara uğramış ve halen uğrayan ergenlerin düzenli olarak spor yaparak kendilerini daha olumlu algılayıp algılamadıklarını ortaya koymaktır

Bu araştırmanın temel problemi , eğitimin bütünlüğü içinde ,sporun duygusal istismara uğrayan ergenlerde benlik kavramına etkisinin incelenmesidir.

ARAŞTIRMANIN ALT PROBLEMLERİ

1-Duygusal istismara uğrayan ergenlerden spor yapan ergenlerle yapmayanların benlik kavramları arasında farklılık var mıdır ?

2- Duygusal istismara uğrayan ve spor yapan ergenlerin benlik kavramlarını nasıl etkilemektedir ?

3- Spor , duygusal istismar spor yapmayan ergenlerin benlik kavramlarını nasıl etkilemektedir?

4- Duygusal istismara uğrayan ergenlerden spor yapan ve yapmayanların benlik kavramları arasında cinsiyet açısından farklılık var mıdır ?

ARAŞTIRMANIN DENENCELERİ

1-Duygusal istismara uğrayan ergenlerden , spor yapanlarla yapmayanların benlik kavramları arasında farklılık vardır.

2-Duygusal istismara uğrayan ve spor yapan ergenlerin benlik kavramları , spor yapmayan ergenlerin benlik kavramlarından daha olumludur.

3-Spor , duygusal istismara uğrayan ergenlerin benlik kavramlarını olumlu yönde etkiler.

4- Duygusal istismara uğrayan ergenlerden spor yapanlar , yapmayanlara göre kendilerini daha olumlu algılamaktadırlar.

SAYILTILAR

1-Araştırmaya katılan deneklerin veri toplama araçlarında ki sorulara doğru olarak cevap verdikleri kabul edilmektedir.

2- Kullanılan veri toplama araçlarının, araştırmacının ne ölçmek istediğini tam olarak ölçebilecek düzeyde olduğu uzmanlarca kabul edilmektedir.

3- Araştırmacı bu araştırmayı yapabilecek bilgi ve beceriye sahiptir.

4- Araştırmanın örnekleme , Random yoluyla seçilmiş ve evreni temsil edebilecek yeterliliktedir.

5- Evrenden seçilen örneklem , evreni temsil edebilecek düzeydedir.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Ergenlik dönemi sorunları , bu dönemde meydana gelen bedensel, cinsel, duygusal ve sosyal gelişmelerin yarattığı farklılaşmaya bağlı nedenler ve ergenin ailesi, akranları ,okulu ve çevresindeki diğer kişilerle ilgili beklentilerine bağlı olmak üzere iki grupta toplanabilir.

Anne – baba ergen üçlüsünün arasındaki karşılıklı iletişim ve etkileşim sürecinde meydana çıkan sorunlardan biri de istismar ve ihmaldir. Yetişkinlerin duygusal istismar yaratan davranışları karşısında ergenlerin yaşadıkları sorunlardan birisi de olumsuz benlik kavramıdır (Kulaksızoğlu 1989).

Ergenlere yapılan istismarın önlenmesi için ana-babaların, öğretmenlerin ve diğer yetişkinlerin hangi davranışların istismar niteliği taşıdığı konusunda bilgilendirilmesi gerekir. Bu araştırmanın da konu ile ilgilenen kişilere, ailelere, eğitimcilere, yöneticilere konunun önemini anlatılması ve bu konuya dikkat çekilmesi için kaynak oluşturması açısından önemlidir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı : sporun, duygusal istismara uğrayan ergenlerin benlik kavramları üzerindeki etkisini araştırmaktır.

TANIMLAR

Duygusal istismar : Çocuğa yakın kişilerin yasaklanmış ve önlenebilir bir hareketinden dolayı yada hareketsizliğinden kaynaklanan zarar olarak ifade edilir.

Benlik kavramı : Bireyin kendisi hakkında geliştirmiş olduğu kavramların bütünüdür .

Spor : Bireyin toplumsal uyumunu sağlamak ; bireylerin ruhsal ve bedensel sağlıklarını güvence altına almak amacıyla yapılan düzenli ve amaçlı faaliyetlerdir .

SINIRLILIKLAR

1-Araştırma istismar ve ihmal konusunda duygusal istismar ve ihmal boyutuyla sınırlıdır.

2-Araştırma Denizli Atatürk ilköğretim okulu 8. sınıfında okuyan ve aileleri tarafından duygusal olarak istismar edilen, okul basketbol ve hentbol takımlarında oynayan ve oynamayan öğrencilerden seçilen örnekleme sınırlıdır.

3-Araştırmanın kapsamı okul takımı veya kulüplerde oynayan öğrenci , sporcu ergenlerle sınırlandırılmıştır.

YÖNTEM

ÖRNEKLEM

Bu araştırmanın örneklemini Denizli Atatürk İlköğretim okulu sekizinci sınıfında okuyan , 37 ‘si erkek , 25 ‘ kız olmak üzere 62 ergen oluşturmaktadır .Örnekleme giren öğrenciler random yoluyla seçilmiştir. Okul hentbol ve basketbol takımında yer alan 31 öğrenci deney grubu olarak belirlenmiştir. Deney grubu ile benzer özelliklere sahip ancak her hangi bir takımında yer almayan 31 öğrenci de kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Örneklemin yaş ortalaması kızlarda13 erkeklerde ise 14 olarak bulunmuştur.

ÖLÇME ARAÇLARI

1-ÖĞRENCİ BİLGİ FORMU:

Geliştirilmesi: Öğrenci bilgi formu Kars tarafından (1997) ‘ de geliştirilmiştir. Öğrenci bilgi formu iki bölümden oluşmaktadır .Birinci bölümde ergen ve ailesi ile ilgili bazı sosyo demografik bilgiler yer almaktadır. Aynı zamanda bu özelliklerin büyük bir kısmı istismar ile ilişkisinin bir çok araştırmacı tarafından incelenen bağımsız

değişkenleri içermektedir. İkinci bölümde ise duygusal istismarın her bir alt başlığı ile ilgili 59 cümle yer almaktadır. Bu cümleler seçilirken literatür göz önünde bulundurulmuştur. Köknel (1987), Makorenko (1987) Yavuzer (1988) , Yörükoğlu (1988),Gordon ,(1989), Özdemir (1989) , Bayraktar (1990), ve Yavuz (1991) eserlerinde yer alan bilgiler ışığında cümleler oluşturulmuş. Bilgi formuna deneklerin verdikleri tepkilerin değerlendirilmesi için cevap anahtarları geliştirilmiş ve "istismar var" cevabı için "1" , "istismar yok" cevabı için de "0" puan verilmiştir. Anne yada babadan bir tanesinin istismar ediyor olması ve her hangi bir istismar davranışının olması ailede istismar olarak kabul edilmiştir, puanı arttıkça istismar artmaktadır. (Kars 1995 : 52).

2- OFFER BENLİK İMGESİ ÖLÇEĞİ

Ölçek Offer ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş ve M.H. Özbay, N. Şahin, G. Hıncal , S. Güngör, E. Öztürk-Kılıç , A. Mavili-Aktaş, M. Aybay ve E.Göka (1991)Nail Şahin (1993). Tarafından Türkiye 'ye uyarlanmıştır.

99 maddeden oluşan ölçek ergenlerin 12 farklı alanda uyumunu değerlendirir. Ergenler her maddeye kendilerini tanımlama derecesine göre "çok iyi"den başlayarak "hiç 'e kadar giden 6 seçenektan birini işaretleyerek, yanıt verir. 50 ' nin altında puan alınması düşük benlik algısını gösterir. Puanlama gerekli tersine çevrilmeler yapıldıktan sonra toplam puanın 50 ' nin altında olması zayıf uyumu gösterir. Ölçeğin içsel tutarlılık katsayısı .88 olarak bulunmuştur.

Geçerlilik: Ölçüt bağıntılı geçerlilik : B.D.Ö, STAI-S, STAI-T, Sosyal Destek , Yaşam Doyumu ve gelecek Beklentisi gibi testlerle , OBİÖ-99 toplam puanları ve alt ölçek puanlarının korelasyonları yaş ve cinsiyetlere göre ayrı ayrı hesaplanmıştır. OBİÖ-99 toplam puan ile bu testler arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur (Şahin 1993).

ANALİZ

Örnekleme yer alan deneklerin ölçeklere verdikleri tepkilere dayalı olarak elde edilen veriler araştırmacı tarafından ölçeklerin yönergelerine uygun olarak puanlanmıştır .Daha sonra araştırmanın amacına uygun olarak seçilen istatistiksel işlemler yapılmıştır. Elde edilen bulgular iki ana başlık içinde verilmiştir.

İlk olarak tanıtıcı bulgular sunulduktan sonra denencelere ilişkin bulgular yer almıştır. Deneklerin her iki veri toplama aracından almış oldukları puanlar hesaplanmış daha sonra her iki grubun ortalama puanları, standart sapmaları ve t puanları bulunmuş , beden eğitimi ve sporun (bağımsız değişken) , duygusal istismara uğramış ergenlerin (ara değişken) ,benlik kavramı (bağımlı değişken) üzerindeki etkisi t testi ile test edilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Duygusal istismara uğrayan ve spor yapan ve yapmayan ergenlerin Benlik kavramlarının karşılaştırıldığı bu araştırmada elde edilen bulgular iki ana başlık altında verilmiştir:

1-ÖRNEKLEM GRUBUNUN ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BULGULAR:

Örneklem grubunu oluşturan ergenlerin cinsiyete göre dağılımları : kızların oranı % 41.94 , erkeklerin oranı % 58.06 olarak bulunmuştur. Aile yapılarına göre dağılımları : örneklem grubunun aile yapıları ise % 96.77 ' si çekirdek aile, % 3.22 ' si ise geçiş ailesinden oluşmaktadır. Ailedeki çocuk sayısı ortalaması : 2.41 olarak bulunmuştur. Anne ve Babanın öğrenim düzeyleri her iki grupta da aynı olup dağılımlarının : % 3'ü okur yazar değil, % '6.4 'ü okuryazar, % 50 ' si ilkökul, % 32.2 'si lise mezunu, , % 8.06 'sı ise üniversite mezunu şeklindedir. Anne ve babanın çalışma durumuna göre dağılımların da annelerin çalışma oranı % 25.80 , babaların ise tamamının çalışıyor oldukları görülmüştür. Anne ve babanın yaş ortalaması deney grubunda annelerin yaş ortalaması : 33.19, babaların yaş ortalamaları 38.32 ve kontrol grubunda annelerin yaş ortalamaları 34.5, babaların yaş ortalamaları : 39.53 olduğu görülmüştür. Örnekleme oluşturan öğrencilerin aile ilişkileri ile ilgili sonuçlar ise ; deney grubunda ki ailelerin % 32.25 inde , kontrol grubunu oluşturan ailelerin % 35.48 ' inde geçimsizlik olduğu ortaya çıkmıştır. Anne Babanın İçki İçme durumları ile ilgili bulgularda her iki grupta da annelerin içki kullanmadığı , babaların içki kullanma oranı deney grubunda 22.58, kontrol grubunda ise 41.93 olduğu ortaya çıkmıştır. Denekler ailelerinin gelir düzeylerini yeterli olarak belirtmişlerdir. Cinsiyet açısından duygusal istismara puanları ortalamaları deney grubu nun ortalaması 23.90 ve kontrol grubunun ortalaması ise19.74 ; olarak bulunmuş ve yapılan t testinde gruplar arası farklılık olup olmadığı görülmüştür. Cinsiyet açısından bulgular analiz edildiğinde ise : deney grubundaki kızların ortalamaları (18.13) kontrol grubunda ise(17.2; erkeklerin ortalamaları deney grubunda(27.8) ; kontrol grubunda ise (24.1) olarak hesaplanmış ve erkeklerin kızlardan daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Benlik kavramları ile ilgili sonuçlar ise : deney grubu puan ortalamaları 242.09 ve kontrol grubu ortalamaları ise : 209,32 olarak bulunmuştur. Cinsiyet açısından ise kızların ortalamaları deney grubunda 229.66 , erkeklerin ortalamaları : 206.7 ; kontrol grubunda ise , kızların ortalamaları 2431.8 ; erkeklerin ortalamaları :206.7 olarak bulunmuştur.

2-ARAŞTIRMANINDENENCELERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Denencelere ilişkin bulguların yer aldığı bu bölümde sporun duygusal istismara uğrayan ergenlerin benlik kavramlarını nasıl etkilediğini ortaya koyabilmek için ,deney grubunun her iki ölçekten almış oldukları puan ortalamaları ve standart sapmaları ile kontrol grubunun puanları ayrı ayrı t- testi ile test edilmiştir ve aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir:

Çizelge : 1 Örneklemin Duygusal İstismara İlişkin Elde Edilen Bulguları :

Grup	N	X	S.S	S. D	T değeri	Tablo değeri
Deney	31	23.90	653.9	60	1.671	0.80
Kont-rol	31	19.74	184			

Elde edilen ve tablo ' 1 de sunulan verilere göre spor yapan ergenlerle spor yapmayan ergenlerin duygusal istismar puanları arasındaki farklılaşmanın anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Gruplar arası farkın anlamlı olmadığı ; ancak cinsiyetlere göre ortalamaların farklı olduğu ; erkeklerin kızlara oranla daha fazla istismar edildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyetle duygusal istismar arası ilişki Kars (1995) ' tarafından yapılan araştırma ile de ortaya koyulmaktadır.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf seviyeleri ve ailelerinin sosyo-demografik özellikleri açısından benzer özellikleri olmasının duygusal istismar düzeylerindeki farkın anlamlı çıkmamasında etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 2 :Örneklemin Benlik Kavramlarına İlişkin Elde Edilen Bulgular

Grup	N	X	S.S	S. D	T değeri	Tablo değeri

Deney	31	242.09	945.8	60	1.99 1.671
Kont-rol	31	209..32	4396.1		

P < 0.05

Elde edilen ve Tablo 2 ' de sunulan verilere göre benlik kavramları ile ilgili sonuçlar ise : deney grubu ile kontrol arasında ,spor yapma ve yapmama durumu ile cinsiyete göre farklılaşmanın anlamlı olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle spor yapan ergenler kendilerini spor yapmayan ergenlerden daha olumlu algılamaktadır.

Ayrıca kızların kendilerini erkeklerden daha olumlu algıladıkları ve spor yapan kızlarında kendilerini spor yapan erkeklerden de daha olumlu algıladıkları ortaya çıkmıştır. .Cinsiyetle benlik kavramı örüntüleri arasındaki ilişki incelendiğinde kızların erkeklere göre kendilerini daha olumlu algıladıkları ve pek çok duyguları başarılı biçimde yaşama yeteneğine sahip, savunma mekanizmalarının daha iyi organize ve engellere toleranslarının daha yüksek düzeyde olduğu belirtilmektedir (Güven 1994).

TARTIŞMA

Ergenlik dönemi hızlı bedensel, ruhsal ve toplumsal değişimlerin olduğu bir yaş dönemidir, Bu değişimlerin yanında , ergenin anne ve babası ile olan iletişimi de ergenin benlik kavramını ve kişiliğini etkilemektedir. Ancak istismara uğradığı bir aile ortamı içinde ergenler sağlıklı bir gelişim gösterememektedirler. Bu araştırma da ergenlerin anne ve babaları tarafından duygusal olarak istismar edildiklerinde benlik kavramlarının nasıl etkilendiğini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır ve bir kere daha görülmüştür ki, duygusal istismar ergenlerin benlik kavramlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu araştırma ile Ergenlerin duygusal istismar nedeniyle yaşadıkları sorunların çözümünde ,onların spora yönlendirilerek, bu konuda desteklenmelerinin benlik kavramlarının olumlu yönde etkilendiğini ortaya koymaktadır.

İstismarın yaygınlığı ve ergenler üzerindeki olumsuz etkileri göz önüne alındığında istismarın önlenmesi için ana-babalara, öğretmenlere ve yöneticilere hangi davranışların istismar niteliği taşıdığı anlatılması , istismara uğrayan ergenlere gerekli yardımın yapılabilmesi ayrıca konunun öneminin herkes tarafından anlaşılabilmesi için yeni araştırmalara ve araştırmacılara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKKOYUN . Füsün .** (1982) .Psikolojik Danışma Kuramları. Ankara, Üniversitesi Yayınları s: 20-22.
- ALTINTAŞ . Ersin** (1991) . “Benlik Kavramı ve Uyum” Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakülteler Dergisi Cilt :VI . Sayı :1 s : 56
- ALTINTAŞ, Ersin** (1991) ”Ergenlerde Benlik Kavramı ve Ana –Baba Öğretmen Tutumları “ Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Dergisi Cilt :VI, Sayı:1 s : 61
- ARIKAN , Çiğdem.** (1988).”Ailede çocuğa yönelik şiddet.” Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek okulu Dergisi. 6, 1-2-3
- BACANLI, Hasan .**(1997) . Kendini Ayarlamının Psikolojisi , Ankara . M. E. B. Yayınları S: 5-11 .
- BALTAŞ Zuhale ve A ,BALTAŞ ,** (1991) . “Kolej ve Anadolu Liselerine Giriş Sınavına Hazırlanan Öğrencilerin Duygusal İstismarı .” Çocuk İstismarı ve İhmali. Ankara.
- BAYRAKTAR, Nihal** (1990) . “Defining Subcategories of Psychological Maltreatment. “ (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul : Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BİLİR Şule., M. ARI, N .B. DÖNMEZ ve S. GÜNEYSU .** (1991 a) . “4-12 Yaşlar Arasında 16.100 Çocukta Örselenme Durumları İle 16.101 İlgili Bir İnceleme .” Çocuk İstismarı 16.102 ve İhmali .Ankara
- BİLİR,Ş.,M. ARI, N. DÖNMEZ, B. ATİK ve P. SAN.** (1991 b) . “ Türkiye ‘ nin16 İlinde 4-12 Yaşlar Arasındaki 50.473 Çocuğa Fiziksel Ceza Verme Sıklığı ve Buna İlişkin Problem Durumlarının İncelenmesi “ Aile ve Toplum. T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları . 1., 1.
- ÇELEN, Nermin** (1989) . “ Televizyondaki Şiddetin Saldırganlığa Etkisi .” Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Dergisi . 4,1.
- ERKMAN, Fatoş** (1991) . “Çocukların Duygusal Ezimi.” Çocuk İstismarı ve İhmali. Ankara
- EKŞİ, Aysel** (1990) .Çocuk, Genç Ana-Babalar Ankara. Bilgi Yayınevi.
- GEÇTAN , Engin** (1991) .İnsan Olmak. İstanbul : Remzi Kitabevi . Dokuzuncu Basım.
- GÜVEN, Aytül .**(1994) . “Farklı Öğretim Programı İzleyen Öğrencilerde Algılanan Ana-Baba Öğretmen Tutumlarının Benlik Kavramına Etkisi “ İzmir. VIII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları . Türk Psikologlar Derneği Yayınları. (1996) .
- KARAN , Doğan ,**(1998) . Uygulamalı Spor Psikolojisi Ankara. Bağırhan Yayınevi s:4
- KARS , Özcan ,**(1995) “ Çocuk İstismarı ve İhmalinin Nedenleri ve Okul Başarısına Etkisi(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara : H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı Ankara. s: 3-8 .
- KALYON. Tunç Alp .** (1997) .Özürlülerde Spor. Ankara . Bağırhan Yayınevi .s:23
- KULAKSIZOĞLU. Adnan** (1998) . Ergenlik

- Psikolojisi .İstanbul. Remzi Kitapevi 100. 166-176
- KUZGUN, Yıldız**, (1972) . “ Ana- Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi.” (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara . Hacettepe Üniversitesi Eğitim Enstitüsü.
- KOŞAR, Nesrin** , (1989). Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı ., Yargıçoğlu Matbaası , Ankara
- KOZCU, Şeyda**. (1990) . “ Çocuk istismarı ve İhmali “ Aile Yazıları . T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara ; Devran Matbaası Cilt 3.
- KÖKNEL, Özcan** (1987) .İnsanı Anlamak. İstanbul : Altın Kitaplar Yayınevi. Üçüncü Basım
- ONUR, Bekir**, (1987) .Ergenlik Psikolojisi. Ankara ,Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Ş.
- ÖZDEMİR, Ayten S** . (1989) .“Çocuğun Fiziksel Yönden İstismarı ve İhmali “ (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara : Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SELÇUK, Ziya** (1985) .“ Türkiye’de Çocuk İstismarı ve İhmali (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
- SÖZDUYAR , Hülya** , (1989) . “İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Çocuk İstismarı Konusunda Görüşlerinin İncelenmesi.” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- ŞAHİN. Mehmet**. (1998) ,Spor Ahlakı ve Sorunları. Ankara .Evrensel Basımevi s: 33)
- ŞAHİN N. H. ve SAVAŞIR . I.** (1997) . Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme : Sık Kullanılan Ölçekler ,Türk Psikoloji Dergisi Yayınları Ankara . 9, 123.
- ŞAHİN . D. ve GÜVENÇ , G.B.** (1996). “Ergenlerde Aile Algısı ve Benlik Algısı “Türk Psikoloji Dergisi 11 (38). 22-32
- TEZCAN , Mahmut** (1979) “Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik Bir Bakış” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 1-4
- YAVUZER, Haluk** (1988) Ana-Baba ve Çocuk. Remzi Kitabevi İkinci Basım, İstanbul
- YAVUZER, Haluk** (1988) Çocuk ve Suç. Remzi Kitabevi .Dördüncü Basım ,İstanbul
- YÖRÜKOĞLU , Atalay** , (1984) , Değişen toplumda Aile ve Çocuk. Ankara : Aydın Kitabevi.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay** , (1988), Çocuk Ruh Sağlığı. Türkiye İş bankası Kültür Yayınları , On Dördüncü Basım Doğu Matbaası.
- ZEYTİNOĞLU ,Sezen** (1991) “Sağlık, sosyal Hizmet. Hukuk ve Eğitim Alanlarında Çalışanların Türkiye’de Çocuk İstismarı ve İhmali İle İlgili Görüşleri” Çocuk İstismarı ve İhmali. Ankara